

การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว:
กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์*
ALTERNATIVE CARE FOR CHILDREN WITH LONG-TERM FAMILY-LIKE CARE:
CASE STUDY OF SOS CHILDREN'S VILLAGES THAILAND

มาดี ลิมสกุล

Madee Limsakul

คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

Faculty of Social Administration, Thammasat University, Bangkok, Thailand

Corresponding author E-mail: iamwhanka@yahoo.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว และการปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวในการเลี้ยงดูเด็กของมูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูล มี 4 กลุ่ม คือ 1) ผู้อำนวยการหรือรองผู้อำนวยการ 2) นักสังคมสงเคราะห์หรือเจ้าหน้าที่การศึกษา 3) แม่ และ 4) เจ้าหน้าที่บ้านเยาวชนชาย จากหมู่บ้านเด็กโสสะ 5 แห่ง ได้แก่ บางปู หาดใหญ่ หนองคาย เชียงราย และภูเก็ต เลือกแบบเจาะจง รวมทั้งสิ้น 30 คน เครื่องมือวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกทางโทรศัพท์ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา ผลการศึกษาพบว่า 1) มูลนิธิเด็กโสสะฯ เลี้ยงดูเด็ก 2 รูปแบบ คือ ครอบครัวทดแทนระยะยาว เป็นการเลี้ยงดูภายใต้ องค์ประกอบ “แม่ พี่น้อง บ้าน หมู่บ้าน” และการจัดบริการต่าง ๆ เพื่อสนับสนุนให้เด็กเติบโตภายใต้บรรยากาศ และความรู้สึกเป็นครอบครัว และโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว ซึ่งสนับสนุนด้านอาชีพและความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อลดการแยกเด็กออกจากครอบครัวในระยะยาว และ 2) มูลนิธิเด็กโสสะฯ ปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวใน 4 ภารกิจหลัก ดังนี้ ภารกิจพื้นฐานในการดำรงชีวิต คือ การสนับสนุนปัจจัย 4 ภารกิจการให้ความรักความผูกพัน คือ การดูแลเด็กอย่างใกล้ชิด ภารกิจด้านการอบรมเลี้ยงดู คือ การเลี้ยงดูเด็กให้เติบโตสมวัย และภารกิจในยามวิกฤต คือ การแก้ปัญหาให้กับเด็ก ข้อเสนอแนะ คือ 1) ภาครัฐควรมีระบบคัดกรองและจัดบริการช่วยเหลือครอบครัวที่ประสบปัญหา เพื่อลดการแยกเด็กออกจากครอบครัวในระยะยาว และ 2) ควรปรับสภาพแวดล้อมในสถานรองรับเด็กให้มีบรรยากาศครอบครัวและพัฒนาผู้เลี้ยงดูให้ทำหน้าที่ใกล้เคียงกับ “พ่อแม่” ให้มากที่สุด

คำสำคัญ: การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก, ครอบครัวทดแทนระยะยาว, มูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทยในพระบรมราชูปถัมภ์

Abstract

This research aimed to study alternative care for children with long-term family-like care and the family functioning provided by the SOS Children's Villages of Thailand. It was a qualitative research approach, with data collected from four groups of participants: 1) Directors or deputy directors, 2) Social workers or education officers, 3) Foster mothers, and 4) Youth home staff. The participants, totaling 30 individuals, were purposively selected from five SOS Children's Villages located in Bangpoo, Hat Yai, Nong Khai, Chiang Rai, and Phuket. The research instrument used was a semi-structured interview. Data collection methods included document analysis, literature review, and in-depth telephone interviews. The data were analyzed using a descriptive approach. The results of the study found that: 1) The SOS Children's Villages of Thailand provides care for children in two models: the long-term family-like care, which provides care based on the elements of “mother, siblings, home, village” and various services, to support children to grow up in a family-like environment and a sense of belonging; and the family strengthening program, which supports careers and family relationships to reduce the long-term separation of children from their families. and 2) The SOS Children's Villages Thailand fulfills four family roles: Basic living tasks, which involve providing the four necessities of life; emotional bonding and attachment, which ensures that children receive close and attentive care; Child-rearing responsibilities, which focuses on raising children according to their age-appropriate growth; Crisis management responsibilities involve addressing and resolving challenges faced by the children. The Recommendations: 1) The government should have a screening system and provide comprehensive support services for families facing challenges, collaborating with local agencies to reduce the separation of children from their families. and 2) The environments of childcare institutions should be adjusted to resemble a family-like environment and enhance the caregivers to perform roles as closely as possible to that of “parents.”

Keywords: Alternative Care for Children, Long-Term Family-Like Care, SOS Children's Villages of Thailand

บทนำ

นับตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515 - 2519) ที่ดำเนินมาตรการวางแผนครอบครัวเพื่อลดอัตราการเพิ่มประชากรให้อยู่ในระดับที่เหมาะสม ทำให้ประเทศไทยมีโครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงไป โดยวัยเด็กลดลงอย่างต่อเนื่อง จากร้อยละ 38.3 ใน พ.ศ. 2523 เหลือร้อยละ 19.20 ใน พ.ศ. 2553 และคาดว่าจะอีก 25 ปีข้างหน้า ใน พ.ศ. 2583 จะเหลือเพียงร้อยละ 16 เท่านั้น (คาสปาร์ พิค และคณะ, 2558) นอกจากนี้ นโยบายการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาเศรษฐกิจ การส่งเสริมอุตสาหกรรมและบริการ ทำให้

เกิดการดึงดูดแรงงานจากภาคเกษตรกรรมเข้าสู่ภาคอุตสาหกรรมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้วัยแรงงานย้ายถิ่นภายในประเทศจากชนบทสู่เมืองและปรับเปลี่ยนชีวิตของตนเองตามวิธีการทำงาน (คาสปาร์ พิค และคณะ, 2558) ส่งผลให้บทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวเปลี่ยนแปลงไป โดยพ่อแม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านเพื่อหารายได้เข้าสู่ครอบครัว หลายครอบครัวพ่อแม่ต้องย้ายถิ่นไปทำงานที่อื่น ทำให้เด็กต้องแยกกันอยู่กับพ่อหรือแม่ หรือทั้งพ่อและแม่ โดยที่พ่อแม่ยังมีชีวิตอยู่ เกิดความไม่สมดุลระหว่างบทบาทชีวิตการทำงานและบทบาทชีวิตครอบครัว ทำให้สมาชิกในครอบครัวมีเวลาอยู่ร่วมกันน้อยลง มีการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันและกันน้อยลง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสัมพันธภาพและความเข้มแข็งของครอบครัวไทย ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลการสำรวจสถานการณ์ความเข้มแข็งของครอบครัวไทย พบว่า ครอบครัวไทยมีค่าเฉลี่ยดัชนีความเข้มแข็งของครอบครัวลดลงจาก 85.81 ใน พ.ศ. 2564 เหลือ 85.47 ใน พ.ศ. 2565 และมีค่าเฉลี่ยดัชนีด้านสัมพันธภาพเพียง 68.44 เท่านั้น (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2565)

การที่ครอบครัวไม่สามารถทำบทบาทหน้าที่ของครอบครัวต่อสมาชิกในครอบครัวได้อย่างเหมาะสม ส่งผลให้เด็กจำนวนหนึ่งในสังคมต้องได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 28 แห่งพระราชบัญญัติการคุ้มครองเด็ก พ.ศ. 2546 ที่กำหนดให้เด็กต้องได้รับการสงเคราะห์หรือคุ้มครองสวัสดิภาพในกรณีที่ผู้ปกครองตกอยู่ในสภาพที่ไม่อาจให้การอุปการะ เลี้ยงดู สอน และพัฒนาเด็กได้ (พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก, 2546) ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กของ องค์การสหประชาชาติ ที่กำหนดให้เด็กที่ขาดการเลี้ยงดูจากพ่อแม่ต้องได้รับการเลี้ยงดูตามแนวปฏิบัติดังกล่าวเพื่อประโยชน์สูงสุดของเด็ก (United Nations, 2010) ซึ่งการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กมีหลายรูปแบบ และรูปแบบหลักที่ประเทศไทยใช้ในการช่วยเหลือเด็ก คือ การเลี้ยงดูทดแทนด้วยรูปแบบสถาบัน โดยหน่วยงานภาครัฐของไทย มีกรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์เป็นเจ้าภาพหลักในการบริหารจัดการสถานรองรับเด็กทั่วประเทศ

นอกจากการให้ความช่วยเหลือเด็กด้วยการเลี้ยงดูทดแทนแบบสถาบันจากหน่วยงานภาครัฐแล้ว ยังมีองค์กรเอกชน และองค์กรสาธารณประโยชน์ต่าง ๆ ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและคุ้มครองเด็กและเยาวชนที่ประสบปัญหาและไม่สามารถอยู่ร่วมกับครอบครัวได้ ซึ่งมูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ เป็นองค์กรเอกชนสาธารณประโยชน์ไม่แสวงหาผลกำไรที่ดำเนินการช่วยเหลือเด็กที่สูญเสียพ่อแม่ ญาติพี่น้องมาตั้งแต่ พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา โดยได้นำรูปแบบการเลี้ยงดูเด็กมาจากหมู่บ้านเด็กเอส โอ เอส (SOS Children's Villages) ของ ดร. เฮร์มานน์ กไมเนอร์ (Dr. Hermann Gmeiner) ชาวออสเตรีย ผู้ก่อตั้งองค์กรเอส โอ เอส สากล (SOS Children's Villages International) อันเป็นต้นแบบของหมู่บ้านเด็กเอส โอ เอส สากลทั่วโลก ซึ่งเป็นการเลี้ยงดูเด็กแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว โดยให้เด็กได้มีโอกาสเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวที่ประกอบด้วยแม่ประจำบ้าน จำนวน 1 คน ดูแลลูก จำนวน 8 - 10 คน ซึ่งเป็นพี่น้องทั้งหญิงและชายต่างวัยอาศัยอยู่ในบ้านเดียวกัน โดยแต่ละครอบครัวจะมีบ้านของตัวเองอาศัยอยู่ร่วมกันในหมู่บ้านเด็กโสสะ ซึ่งภายในหมู่บ้านจะมีบ้านจำนวน 10 - 12 หลัง ปัจจุบันมูลนิธิเด็กโสสะฯ ให้การเลี้ยงดูเด็ก จำนวน 632 คน ใน 5 หมู่บ้านเด็กโสสะฯ 5 แห่งทั่วประเทศ ได้แก่ บางปู สมุทรปราการ หาดใหญ่ สงขลา หนองคาย เชียงราย และภูเก็ต (มูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย, 2567) อย่างไรก็ตาม การเลี้ยงดูเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาวของมูลนิธิเด็กโสสะฯ มีความแตกต่างจากการเลี้ยงดูเด็กในสถานรองรับเด็กอื่น ๆ เพราะเป็นการเลี้ยงดูแบบกลุ่มบ้านหรือกลุ่มขนาดเล็ก

ภายใต้บรรยากาศครอบครัว ซึ่งปัจจุบันในประเทศไทยมีเพียงมูลนิธิเด็กโสสะฯ เท่านั้นที่ดำเนินการด้วยรูปแบบดังกล่าว

จากสภาพปัญหาและความสำคัญดังกล่าว จึงสนใจที่จะทำวิจัยเรื่องการศึกษาการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาวและการปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวในการเลี้ยงดูเด็กของมูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อศึกษาการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาวและการปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวในการเลี้ยงดูเด็กของมูลนิธิเด็กโสสะฯ ซึ่งจะสามารถเชื่อมโยงไปสู่ข้อเสนอแนะในการคุ้มครองและพัฒนาคุณภาพชีวิตของเด็กในสถานรองรับเด็ก ให้มีโอกาสดับโตภายใต้บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมของความเป็นครอบครัวได้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวระยะยาวของมูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
2. เพื่อศึกษาการปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวในการเลี้ยงดูเด็กของมูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีวิธีดำเนินการวิจัย ตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

ประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญมี 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) ผู้อำนวยการหมู่บ้านหรือรองผู้อำนวยการ จำนวน 5 คน 2) นักสังคมสงเคราะห์หรือเจ้าหน้าที่การศึกษา จำนวน 5 คน 3) แม่ จำนวน 15 คน และ 4) เจ้าหน้าที่บ้านเยาวชนชาย จำนวน 5 คน จากหมู่บ้านเด็กโสสะ 5 แห่ง ได้แก่ บางปู หาดใหญ่ หนองคาย เชียงราย และภูเก็ต รวมทั้งสิ้น จำนวน 30 คน ทั้งนี้ ผู้เข้าร่วมการวิจัยกลุ่มที่ 1 ผู้อำนวยการหมู่บ้านหรือรองผู้อำนวยการหมู่บ้าน และกลุ่มที่ 2 นักสังคมสงเคราะห์หรือเจ้าหน้าที่การศึกษา ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้ ส่วนผู้เข้าร่วมการวิจัยกลุ่มที่ 3 แม่ และกลุ่มที่ 4 เจ้าหน้าที่บ้านเยาวชนชาย ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) โดยให้ผู้อำนวยการหมู่บ้านซึ่งเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเจ้าหน้าที่ทุกคนในหน่วยงานเป็นผู้แนะนำแม่และเจ้าหน้าที่บ้านเยาวชนชายที่มีคุณสมบัติตามที่กำหนด จากนั้นจึงให้แม่และเจ้าหน้าที่บ้านเยาวชนชายแนะนำแม่และเจ้าหน้าที่บ้านเยาวชนคนต่อไปจนครบตามจำนวนที่กำหนดหรือจนกว่าข้อมูลจะอิ่มตัว

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง จำนวน 2 ฉบับ ได้แก่ 1) เป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์สำหรับผู้อำนวยการหมู่บ้านหรือรองผู้อำนวยการและนักสังคมสงเคราะห์หรือเจ้าหน้าที่การศึกษา และ 2) เป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์สำหรับแม่และเจ้าหน้าที่บ้านเยาวชนชาย และนำร่างแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างทั้ง 2 ฉบับ มาวิเคราะห์ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) ด้วยการหาค่า IOC (Index of Item-Objective Congruence) จากผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน ซึ่งทุกข้อคำถาม มีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.6 - 1.0

การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บข้อมูลจากเอกสารเพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นและทบทวนแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และการสัมภาษณ์เชิงลึกทางโทรศัพท์กับผู้เข้าร่วมการวิจัย โดยใช้แนวคำถามในการสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์และตีความข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการถอดถ้อยคำจากการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำและนำมาจัดระบบข้อมูล และวิเคราะห์ด้วยทฤษฎี (Content Analysis) ตามวัตถุประสงค์ในการศึกษา เพื่อสรุปผลการศึกษาและเรียบเรียงผลการวิเคราะห์ด้วยการพรรณนาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง อันนำไปสู่ข้อเสนอแนะทั้งเชิงปฏิบัติการและเชิงนโยบาย

จริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ การศึกษาครั้งนี้ได้รับการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ รหัสโครงการวิจัยที่ 179/2565

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า

การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาวของมูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ มีการเลี้ยงดูเด็ก 2 รูปแบบ คือ การเลี้ยงดูด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว และโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การเลี้ยงดูด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: มูลนิธิเด็กโสสะฯ เลี้ยงดูเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว ภายใต้ 4 องค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือ “แม่ พี่น้อง บ้าน และหมู่บ้าน” โดยอาชีพ “แม่” มีจริงที่หมู่บ้านเด็กโสสะฯ เพราะ “แม่” ถือเป็นหัวใจหลักในการเลี้ยงดูเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว ซึ่งนอกจากจะต้องมีคุณสมบัติตามที่กำหนดแล้ว ยังต้องผ่านการเป็น “คุณน้า” เพื่อเรียนรู้ ฝึกประสบการณ์ และผ่านการอบรมความรู้ที่จำเป็นสำหรับการเลี้ยงดูเด็กเพื่อปรับตัวก่อนเข้าสู่บทบาทแม่อย่างเต็มตัว ในแต่ละบ้านจะมีเด็ก 8 - 10 คน ในการดูแลของแม่ 1 คน ซึ่งเป็นเด็กทุกช่วงอายุและทุกเพศอยู่ร่วมกันในฐานะพี่น้องซึ่งจะได้รับการส่งเสริมให้ช่วยเหลือและดูแลซึ่งกันและกันผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกันภายในบ้าน และในหมู่บ้านจะมีบ้านประมาณ 10 - 12 หลัง อาศัยอยู่ร่วมกันในลักษณะชุมชน โดยมีผู้อำนวยการหมู่บ้านและเจ้าหน้าที่ของมูลนิธิเด็กโสสะฯ ทำหน้าที่สนับสนุนการเติบโตของเด็กทุกคน นอกจากนี้ ยังมีบ้านเยาวชนชายซึ่งแยกออกไปจากพื้นที่หมู่บ้าน ทำหน้าที่ดูแลเด็กผู้ชายที่เข้าสู่วัยรุ่น อายุ 14 ปีขึ้นไป ให้มีพื้นที่ส่วนตัวและได้รับการพัฒนาที่เหมาะสมตามช่วงวัย ซึ่งบ้านเยาวชนชายไม่มีการรับแม่ แต่มีเจ้าหน้าที่บ้านเยาวชนชายที่เรียกว่า “อา” ปฏิบัติงานเต็มเวลา 24 ชั่วโมงในการดูแลเด็กพร้อมกับแม่

“มูลนิธิเด็กโสสะฯ เน้นการเลี้ยงดูเด็กในบรรยากาศที่อบอุ่นเหมือนครอบครัวจริง ใช้รูปแบบบ้านที่มีเด็กไม่เกิน 10 คนต่อแม่ 1 คนในแต่ละหลัง โดยเด็กจะเติบโตในบ้านที่มีแม่ดูแลเต็มเวลา และมีพี่น้องชายหญิงร่วมบ้านเดียวกัน โดยมีคุณแม่ทำหน้าที่ดูแล...บ้านหลายหลังประกอบเป็นหมู่บ้าน...เป็นการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพี่น้อง” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 1, 2566)

“การสร้างความเป็นพี่น้อง เมื่อน้องใหม่ เด็ก ๆ จะดีใจ และมามีส่วนร่วมในการเลี้ยงน้อง และน้องใหม่จะมาเป็นตัวเชื่อมระหว่างสมาชิกในบ้าน...ที่ต้องช่วยเหลือน้อง ช่วยเลี้ยงดูน้อง เด็กทุกคนในบ้านจะมีส่วนร่วมในการดูแลน้อง” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 8, 2566)

“การย้ายเด็กเข้ามาในบ้านเยาวชนชายเริ่มต้นตั้งแต่ระดับชั้น ป.6 โดยเตรียมความพร้อมเด็กให้เข้าร่วมกิจกรรมกับบ้านเยาวชนก่อน เช่น การทำกิจกรรมช่วงปิดภาคเรียน และจะได้รับการจัดสรรที่พักตามระดับชั้นเรียน เช่น ม.1 - 3 จะอยู่ในบ้าน ส่วน ม.4 - 5 อาจย้ายไปอยู่หอพัก” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 5, 2566)

นอกจากนี้ มูลนิธิเด็กโสสะฯ ได้จัดบริการต่าง ๆ เพื่อสร้างบรรยากาศความเป็นครอบครัวและสนับสนุนการเติบโตของเด็กเสมือนครอบครัวขยายใหญ่ที่มีทั้งแม่ น้ำ อา ดูแลลูก ๆ ในบ้านและในหมู่บ้านร่วมกัน กล่าวคือ

บริการด้านการศึกษา: เด็กทุกคนจะได้รับการศึกษาสูงสุดตามความสามารถและความสนใจของตนเอง โดยเด็กเล็กจะเรียนโรงเรียนอนุบาลภายในหมู่บ้าน ระดับประถมศึกษาจะเรียนโรงเรียนในชุมชนใกล้หมู่บ้าน ระดับมัธยมศึกษา อุดมศึกษา และสายอาชีพจะสนับสนุนตามความสามารถของเด็ก นอกจากนี้ ยังจัดให้มีการเรียนเสริมตามความต้องการและความสนใจของเด็กแต่ละคนทั้งด้านวิชาการและทักษะอื่น ๆ ด้วย

“การศึกษาออกแบบตามความต้องการและความสนใจของเด็ก โดยพูดคุยร่วมกับแม่และครู เพื่อให้เด็กมีโอกาสพัฒนาเต็มศักยภาพ” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 22, 2566)

“มีการเรียนเสริม เช่น ภาษาอังกฤษ คณิตศาสตร์” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 15, 2566)

บริการด้านสุขภาพ: เด็กทุกคนจะได้รับการตรวจสุขภาพ ตรวจฟัน ฉีดวัคซีนตามวัยและฤดูกาล ส่งเสริมพัฒนาการตามช่วงวัย และการรักษาที่โรงพยาบาลเมื่อเจ็บป่วยหรือมีโรคประจำตัว

“บริการสุขภาพ มีการตรวจสุขภาพ ฟัน พัฒนาการ ย้ายทะเบียนบ้าน สิทธิ 30 บาท มีวัคซีนตามวัย และตามฤดูกาล” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 2, 2566)

บริการด้านนันทนาการ: มีการจัดกิจกรรมนันทนาการทั้งภายในหมู่บ้านและภายนอกหมู่บ้าน ร่วมกับชุมชน เช่น กีฬาสี กิจกรรมวันเด็ก เป็นต้น

“มีการจัดกิจกรรมในบ้าน เช่น กีฬาสี ดนตรี ก็มีไปร่วมกิจกรรมกับข้างนอก เช่น วันเด็ก หรือวันลอยกระทง” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 11, 2566)

บริการด้านศาสนา: เด็กได้รับโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนาตามความเชื่อของแต่ละคน เพื่อเสริมสร้างจิตใจและความมั่นคงทางอารมณ์ และให้ความสำคัญกับการปลูกฝังศีลธรรมและจริยธรรมผ่านกิจกรรมที่สอดคล้องกับศาสนาของเด็ก

“เด็กแต่ละคนมาจากพื้นฐานครอบครัวที่แตกต่างกัน...เราสนับสนุนให้เขาสานต่อศาสนาที่เขาเคยปฏิบัติ เช่น เข้าร่วมพิธีกรรมสำคัญ” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 1, 2566)

บริการด้านสังคมสงเคราะห์: ทุกหมู่บ้านจะมีนักสังคมสงเคราะห์ในฐานะ “น้า” ทำหน้าที่ตั้งแต่กระบวนการรับเด็ก การดูแลเด็กตามกฎหมาย การจัดทำแผนพัฒนาเด็กรายบุคคลร่วมกับแม่และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ให้คำแนะนำแก่แม่ด้านการเลี้ยงดูและการแก้ไขพฤติกรรมเด็ก และให้ความช่วยเหลือเด็กที่ประสบปัญหาทางสังคม

“บริการสังคมสงเคราะห์ หน้าที่หลัก คือ ดูแลเกี่ยวกับเด็ก ด้านความเป็นอยู่ของเด็ก สิทธิเด็กตาม พ.ร.บ. คุ้มครองเด็ก และทำงานกับแม่ ด้วยการให้คำแนะนำด้านการเลี้ยงดู ด้านพฤติกรรมเด็ก” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 8, 2566)

บริการการติดตามหลังจำหน่าย: มูลนิธิเด็กโสสะฯ จะเตรียมความพร้อมเด็กก่อนจำหน่ายทั้งการพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อให้เด็กสามารถช่วยเหลือตนเองได้ เช่น การสอนเรื่องการใช้เงิน การทำอาหาร เป็นต้น การเตรียมความพร้อมด้านอาชีพ เช่น การอบรมเรื่องการสัมภาษณ์งาน การฝึกงาน การช่วยหางานทำ เป็นต้น และการสนับสนุนทางการเงินและการติดตามหลังจำหน่าย 3 - 6 เดือน แล้วแต่กรณี

“เด็กที่จบการศึกษาและออกจากบ้านจะได้รับการติดตามเป็นระยะ เช่น ช่วยหางาน และให้คำปรึกษา โดยเด็กที่จบปริญญาตรีจะได้รับการช่วยเหลือ 6 เดือน และผู้ที่ไม่จบปริญญาตรีจะได้รับการช่วยเหลือ 3 เดือน” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 3, 2566)

2. โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว (Family Strengthening Program: FSP) เป็นการให้ความช่วยเหลือครอบครัวเด็กที่มีรายได้ไม่เกิน 9,000 บาทต่อเดือน โดยดำเนินการร่วมกับชุมชนและโรงเรียนในพื้นที่ใกล้เคียงหมู่บ้านเด็กโสสะฯ 3 แห่ง คือ สงขลา หนองคาย และเชียงราย ครอบครัวที่เข้าร่วมโครงการจะได้รับการช่วยเหลือภายในระยะเวลาไม่เกิน 5 ปี ในด้านอาชีพ ด้านความเป็นอยู่ และด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว เช่น การฝึกอาชีพ การส่งเสริมการออมและการทำบัญชี การให้ความรู้ด้านการเลี้ยงดูเด็ก เป็นต้น และจะมีการติดตามทางโทรศัพท์ การเยี่ยมบ้าน และประเมินผลเป็นรายปี ก่อนยุติความช่วยเหลือ เพื่อให้ครอบครัวพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีความสามารถเพียงพอในการดูแลเด็ก และป้องกันการแยกเด็กออกจากครอบครัวในระยะยาว

“โครงการ FSP เริ่ม 2558 มีวัตถุประสงค์เพื่อป้องกันเด็กเข้าสู่หมู่บ้านเด็กโสสะฯ มุ่งเน้นการช่วยเหลือด้านอาชีพ ความเป็นอยู่ และความสัมพันธ์ในครอบครัว โดยไม่ให้เงินสนับสนุน แต่ให้สิ่งของและโอกาสในการสร้างรายได้ เพื่อให้ครอบครัวที่มีฐานะยากจนดูแลเด็กได้โดยไม่ต้องออกมาอยู่ที่หมู่บ้านโสสะ” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 6, 2566)

“...ช่วยครอบครัวเด็กที่มีรายได้ไม่เกิน 9,000 บาทต่อเดือน ช่วยไม่เกิน 5 ปี มีการให้สิ่งของ สนับสนุน การอบรมฝึกอาชีพ ส่งเสริมความรู้เรื่องการออมและการทำบัญชี...มีการติดตามผ่านการโทรศัพท์ การเยี่ยมบ้าน เรามีฟอร์มประเมินรายปีด้วย...” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 4, 2566)

การปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวในการเลี้ยงดูเด็กของมูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ประกอบด้วย 4 ภารกิจ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ภารกิจพื้นฐานในการดำรงชีวิต: นอกจากการสนับสนุนปัจจัย 4 ให้กับเด็กแล้ว ทางมูลนิธิเด็กโสสะฯ ยังสนับสนุนให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมการทำงานบ้านเพื่อสร้างระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ เช่น การทำความสะอาดบ้าน การเตรียมอาหาร การดูแลเครื่องนุ่งห่ม เป็นต้น เพื่อปลูกฝังความรับผิดชอบในการดูแลตนเอง ในชีวิตประจำวัน การดูแลพี่น้องในบ้าน และการพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต

“เด็กได้รับการปลูกฝังความรับผิดชอบผ่านการทำงานบ้าน เช่น การล้างจาน การพับผ้า และการช่วยแม่ ดูแลบ้าน...ตั้งแต่ชั้นประถมก็สอนให้ทำอะไรเองและให้ดูแลน้อง” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 3, 2566)

“เด็กแต่ละคนมีหน้าที่รับผิดชอบงานบ้าน เช่น การทำอาหาร การทำความสะอาด และการดูแลพื้นที่ส่วนกลาง โดยแบ่งเป็นเวรหมุนเวียน...การแบ่งเวรงานบ้านช่วยให้เด็กพัฒนาทักษะชีวิตและสร้างความรับผิดชอบ” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 10, 2566)

2. ภารกิจการให้ความรักความผูกพัน: แม่เป็นบุคคลหลักในการเลี้ยงดูเด็กโดยแม่จะทำหน้าที่เสมือนแม่ที่แท้จริงที่ให้ความรักและความเอาใจใส่แก่เด็กตั้งแต่วัยทารก วัยเด็ก จนถึงวัยรุ่น ซึ่งแม่จะแสดงความรักความผูกพันกับลูกผ่านการดูแลอย่างใกล้ชิดในชีวิตประจำวัน เช่น การกอด การสัมผัส การใช้เวลาร่วมกันของแม่ ลูก และพี่น้อง เป็นต้น ทำให้เด็กพัฒนาความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวผ่านการใช้ชีวิตในบรรยากาศที่อบอุ่น และการสนับสนุนซึ่งกันและกันภายใต้การดูแลของแม่ น้ำ อาภายในหมู่บ้าน โดยผลลัพธ์หนึ่งที่สะท้อนการทำงานภารกิจนี้ได้ดี คือ การกลับมาเยี่ยมแม่และพี่น้องในบ้านในวันหยุดหรือวันสำคัญต่าง ๆ ของลูก และการที่แม่ยังคงดูแลลูกแม้จะจำหน่ายออกไปแล้วก็ตาม

“แม่รักลูกด้วยความจริงใจ เพราะดูแลกันมาตั้งแต่เล็ก ๆ บางคนเลี้ยงดูมาตั้งแต่แรกเกิด ก็มีลูกที่ออกไปมีครอบครัวแล้วจะกลับมาเยี่ยมแม่ เยี่ยมน้อง มาทานข้าว พาไปหาหมอ และมีการนัดหมายพาแม่ไปพักผ่อนด้วยกัน” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 8, 2566)

“แม่มีลูกที่ป่วยเป็นภาวะออทิสติก จบ ม.6 แต่ไม่สามารถออกทำงานกับคนอื่นได้ ทางโสสะจึงจ้างทำงานในโสสะ ให้เงินเดือนเล็กน้อย เพื่อให้อยู่ได้ ในช่วงแรก เพราะน้องไม่มีครอบครัวเดิม ปัจจุบันทุกคนช่วยเหลือกัน ด้วยการหารค่าใช้จ่ายกัน และแม่จะพาน้องกลับไปดูแลต่อที่บ้านหลังเกษียณ” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 24, 2566)

3. การกิจด้านการอบรมเลี้ยงดู: มุลินีเด็กโสสะฯ ไม่ได้กำหนดรูปแบบการเลี้ยงดูเด็กที่ตายตัวหรือมีเพียงรูปแบบเดียว แต่จะให้แม่ในแต่ละบ้านเลี้ยงดูตามธรรมชาติตามประสบการณ์เดิมของตนเอง โดยเน้นการเลี้ยงดูให้เด็กเติบโตอย่างเหมาะสมในแต่ละช่วงวัย มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีทักษะทางสังคม และมีคุณธรรม เพื่อให้เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต เมื่อเด็กย้ายไปอยู่บ้านเยาวชนชายเด็กจะมีเจ้าหน้าที่บ้านเยาวชนชายหรือ “อา” ทำหน้าที่ดูแลเด็กต่อจากแม่ โดยการอบรมเลี้ยงดูในบ้านเยาวชนชายจะเน้นการปลูกฝังความรับผิดชอบ การสอนเด็กให้พึ่งพาตนเองและจัดการชีวิตประจำวัน เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการออกไปใช้ชีวิตในอนาคต

“แม่มีบทบาทในการปลูกฝังค่านิยมที่ดี เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีน้ำใจ และการอยู่ร่วมกันในสังคม...แม่ต้องสอนเด็กเรื่องความรับผิดชอบและคุณธรรม เพื่อให้เขาโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคต” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 1, 2566)

“แม่ได้ก็จะย้ายมาบ้านเยาวชนชาย เด็กก็ยิ่งรู้สึกเป็นครอบครัว เพราะเด็กอยู่มาตั้งแต่เล็ก และการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ต่อเด็ก ทำภารกิจครอบครัวครบถ้วน เพราะอยู่ที่นี้ตลอด 24 ชั่วโมง...การอบรมเลี้ยงดูมุ่งเน้นการปลูกฝังความรับผิดชอบ ความสัมพันธ์แบบพี่น้อง และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 5, 2566)

4. การกิจในยามวิกฤติ: เมื่อเกิดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็กขึ้นในบ้าน แม่จะเป็นบุคคลแรกที่แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นก่อน ในกรณีที่ปัญหามีความซับซ้อนหรือรุนแรง แม่จะนำประเด็นปัญหามาปรึกากับผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางการแก้ไขปัญหาาร่วมกัน เช่น กรณีเด็กมีปัญหาพฤติกรรม ทะเลาะกับพี่น้องในบ้าน จะเน้นการพูดคุยจัดการปัญหาร่วมกันระหว่างแม่กับเด็ก หรือกรณีเด็กมีปัญหาเกี่ยวกับเพื่อนที่โรงเรียน แม่และเจ้าหน้าที่การศึกษาจะร่วมกันจัดการความขัดแย้งด้วยการพูดคุยกับคุณครู เป็นต้น

“กรณีที่ทะเลาะกันในบ้านระหว่างพี่น้อง ตีกัน ขว้างปาข้าวของใส่กัน แม่จะจับแยกก่อน พออารมณ์เย็นลง จะเอามาพูดคุยกัน และสอนให้คิด” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 3, 2566)

“หากเด็กประสบปัญหาที่โรงเรียน เช่น ถูกล้อเลียน เจ้าหน้าที่จะช่วยพูดคุยกับครูและเด็ก เพื่อสร้างความเข้าใจและสนับสนุนให้เด็กปรับตัวได้ดี” (ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 22, 2566)

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย สามารถอภิปรายผลได้ ดังนี้

การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาวของมุลินีเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ มีการเลี้ยงดูเด็ก 2 รูปแบบ คือ การเลี้ยงดูด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว และโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. การเลี้ยงดูด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: ถึงแม้ว่าการเลี้ยงดูเด็กของมุลินีเด็กโสสะฯ จะจัดอยู่ในประเภทการเลี้ยงดูทดแทนด้วยรูปแบบสถาบันหรือสถานรองรับ แต่ก็มีความแตกต่างจากสถานรองรับเด็กทั่วไป เนื่องจากเป็นการเลี้ยงดูเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาวที่จำลองสภาพแวดล้อมให้มีความใกล้เคียงกับความเป็น “ครอบครัว” มากที่สุด ด้วยการมี “แม่ พี่น้อง บ้าน หมู่บ้าน” เป็นองค์ประกอบหลักในการ

เลี้ยงดูเด็ก โดยเฉพาะ “แม่” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญในการเลี้ยงดูเด็ก แม่จึงต้องผ่านการคัดเลือกและฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะที่เพียงพอในการทำหน้าที่ “แม่ทดแทน” เสมือนแม่แท้ ๆ ของเด็กแบบเต็มเวลา (24 ชั่วโมง) ซึ่งตลอดการเติบโตของเด็กจะมีแม่เพียงคนเดียวเท่านั้น (ไม่เปลี่ยนแม่) โดยกำหนดให้แม่ 1 คน ดูแลลูก 8 - 10 คน ภายในบ้าน ทำให้เด็กได้รับความสนใจและการดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิดจากแม่ และสร้างสภาพแวดล้อมให้เด็กเติบโตพร้อมกับพี่น้องต่างเพศต่างวัยในบ้านเดียวกันแบบครอบครัวขนาดใหญ่ (ไม่แยกพี่น้องของเด็กออกจากกัน และมีพี่น้องคนอื่น ๆ ในบ้านเพิ่มขึ้นด้วย) โดยเด็ก ๆ ทุกคนในบ้านจะได้ใช้ชีวิตร่วมกัน ทำกิจกรรมร่วมกัน และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จะทำให้เด็กมีความรู้สึกผูกพันเป็นครอบครัวทั้งกับแม่และระหว่างพี่น้อง เปรียบเสมือนการเติบโตภายใต้บรรยากาศครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กของ United Nations ที่ระบุว่า การเลี้ยงดูทดแทนถาวรในสภาพแวดล้อมครอบครัว จะช่วยลดผลกระทบต่อการพัฒนาและการไม่สามารถสร้างความผูกพันกับผู้เลี้ยงดูได้ และควรให้ความสำคัญเป็นพิเศษกับการคัดเลือก ฝึกอบรม และกำกับผู้เลี้ยงดูเด็ก (United Nations, 2010) และสอดคล้องกับทฤษฎีสถานะแวดล้อมครอบครัว (Ecological Theory) ของ Bronfenbrenner, U. ที่กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถานะแวดล้อมหลักในระบบนิเวศของเด็ก ครอบครัวจึงมีบทบาทสำคัญที่สนับสนุนให้เด็กเติบโตได้อย่างมั่นคงทั้งทางอารมณ์และพฤติกรรม (Bronfenbrenner, U., 1979) ซึ่งมูลนิธิเด็กโสสะฯ ได้สร้างสภาพแวดล้อม คือ หมู่บ้าน ที่มีบ้าน และในบ้านมีแม่และพี่น้อง เพื่อเป็นสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยให้เด็กสามารถดำรงชีวิตในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของครอบครัวได้ใกล้เคียงกับครอบครัวจริงมากที่สุด นอกจากนี้ มูลนิธิเด็กโสสะฯ ยังจัดบริการด้านการศึกษา บริการด้านสุขภาพ บริการด้านนันทนาการ บริการด้านศาสนา บริการสังคมสงเคราะห์ และบริการหลังจำหน่าย เพื่อตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานและสนับสนุนการเจริญเติบโตของเด็กอย่างครบถ้วน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวของ พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุษย์ ที่กล่าวว่า ครอบครัวมีหน้าที่ให้การศึกษา ปกป้องดูแลสวัสดิภาพของสมาชิก สันทนาการ เศรษฐกิจ ศาสนา และการให้ความรัก (พรพนทิพย์ ศิริวรรณบุษย์, 2540)

2. โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว (Family Strengthening Program: FSP) เป็นการช่วยเหลือครอบครัวของเด็กในชุมชนด้านเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อให้เด็กและครอบครัวมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และป้องกันการแยกเด็กออกจากครอบครัวได้ในระยะยาว ซึ่งสอดคล้องกับแนวปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กของ United Nations ที่ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนให้เด็กสามารถอยู่กับครอบครัวหรือคืนสู่การเลี้ยงดูของพ่อแม่ หรือได้รับการเลี้ยงดูโดยญาติสนิท โดยรัฐจะต้องป้องกันไม่让孩子ต้องแยกจากพ่อแม่ด้วยการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการดูแลลูกในครอบครัวที่ประสบปัญหาจากปัจจัยต่าง ๆ จัดระบบคุ้มครองที่เหมาะสมกับเด็กกลุ่มเสี่ยง และจัดการเลือกปฏิบัติต่อเด็กที่อาจนำไปสู่ปัญหาการละเลยการเลี้ยงดูของพ่อแม่ รวมทั้ง ปัญหาทางเศรษฐกิจหรือปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความยากจนต้องไม่ใช่ข้ออ้างในการแยกเด็กเข้าสู่ระบบการเลี้ยงดูทดแทน (United Nations, 2010) และสอดคล้องกับ กรมกิจการเด็กและเยาวชน ว่าด้วยแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก ระยะเวลาที่ 1 (พ.ศ. 2565 - 2569) ในด้านที่ 1 ที่กำหนดให้มีการสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวเพื่อป้องกันการเลี้ยงดูทดแทนที่ไม่จำเป็น (กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว, 2565) ทั้งนี้ หากพิจารณาในภาพรวม พบว่า มูลนิธิเด็กโสสะฯ ดำเนินงานด้วยการเลี้ยงดูทดแทนระยะยาวเป็นภารกิจหลักควบคู่กับการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว แม้ว่าภารกิจทั้งสองจะ

สอดคล้องกับแนวปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กขององค์การสหประชาชาติก็ตาม แต่จุดเน้นในการปฏิบัติงานกลับตรงข้ามกับแนวปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กขององค์การสหประชาชาติและแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2565 - 2569) เนื่องจากแนวปฏิบัติด้านการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กขององค์การสหประชาชาติ ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนให้เด็กคงอยู่กับครอบครัวเป็นลำดับแรก และแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2565 - 2569) ให้ความสำคัญกับการสนับสนุนและเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวเพื่อป้องกันการเลี้ยงดูทดแทนที่ไม่จำเป็น ด้วยเหตุนี้ ทางมูลนิธิเด็กโสสะฯ จึงควรปรับภารกิจด้านการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวเป็นภารกิจหลักในการทำงานเชิงรุกกับเด็ก ครอบครัว และชุมชน ด้วยการขยายพื้นที่การทำงาน จำนวนครอบครัวที่รับบริการ และเครือข่ายในพื้นที่ในการทำงานร่วมกัน เพื่อให้ครอบครัวและชุมชนมีความเข้มแข็งและป้องกันการแยกเด็กออกจากครอบครัวโดยไม่จำเป็นในระยะยาว ในขณะที่ ภารกิจด้านการเลี้ยงดูทดแทนระยะยาวซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของมูลนิธิเด็กโสสะฯ ก็ยังคงต้องดำเนินการต่อ เพราะสถานรองรับเด็กยังมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับเด็กที่ไม่สามารถได้รับการเลี้ยงดูในครอบครัวได้ ซึ่งสอดคล้องกับ กรมกิจการเด็กและเยาวชน ว่าด้วยแผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2565 - 2569) ที่ระบุว่าการพึ่งพิงสถาบันควรเป็นทางเลือกสุดท้ายในการดูแลเด็ก และหากเด็กมีความจำเป็นต้องอยู่ในความดูแลรูปแบบสถาบันควรจัดบริการระยะสั้นเพื่อมุ่งนำเด็กคืนสู่ครอบครัวหรือการเลี้ยงดูทดแทนในสภาพแวดล้อมแบบครอบครัว (กรมกิจการเด็กและเยาวชน, 2565) และผลการศึกษาของ Jianu, C. et al. เรื่อง Alternative Care in child protection-foster care ที่กล่าวว่า การเลี้ยงดูทดแทนด้วยรูปแบบครอบครัวอุปถัมภ์เป็นทางเลือกที่ดีกว่าการดูแลเด็กด้วยรูปแบบสถานรองรับ เพราะสภาพแวดล้อมในครอบครัวมีความสำคัญต่อพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ และสติปัญญาของเด็ก ซึ่งจะช่วยให้เด็กรู้สึกปลอดภัยและเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว (Jianu, C. et al., 2022) และสอดคล้องกับผลการศึกษาของ Hong, Y. et al เรื่อง Care arrangements of AIDS orphans and their relationship with children's psychosocial well-being in rural China ที่กล่าวว่า การเลี้ยงดูเด็กด้วยรูปแบบบ้านกลุ่มครอบครัวในชุมชน ทำให้เด็กมีสุขภาวะทางจิตสังคมที่ดีกว่าการเลี้ยงดูทดแทนในรูปแบบอื่น ทั้งในด้านสุขภาพกาย ระดับอาการบาดเจ็บทางจิตใจ และผลการเรียน (Hong, Y. et al., 2011) ซึ่งการเลี้ยงดูเด็กของมูลนิธิเด็กโสสะฯ มีลักษณะเป็นกลุ่มบ้านขนาดเล็กที่เลี้ยงดูเด็กภายใต้บรรยากาศครอบครัว จึงเป็นทางเลือกที่สำคัญสำหรับเด็กที่ไม่สามารถได้รับการเลี้ยงดูในครอบครัวได้ เพื่อให้เด็กได้มีโอกาสมีบ้านหลังที่สองอีกครั้ง

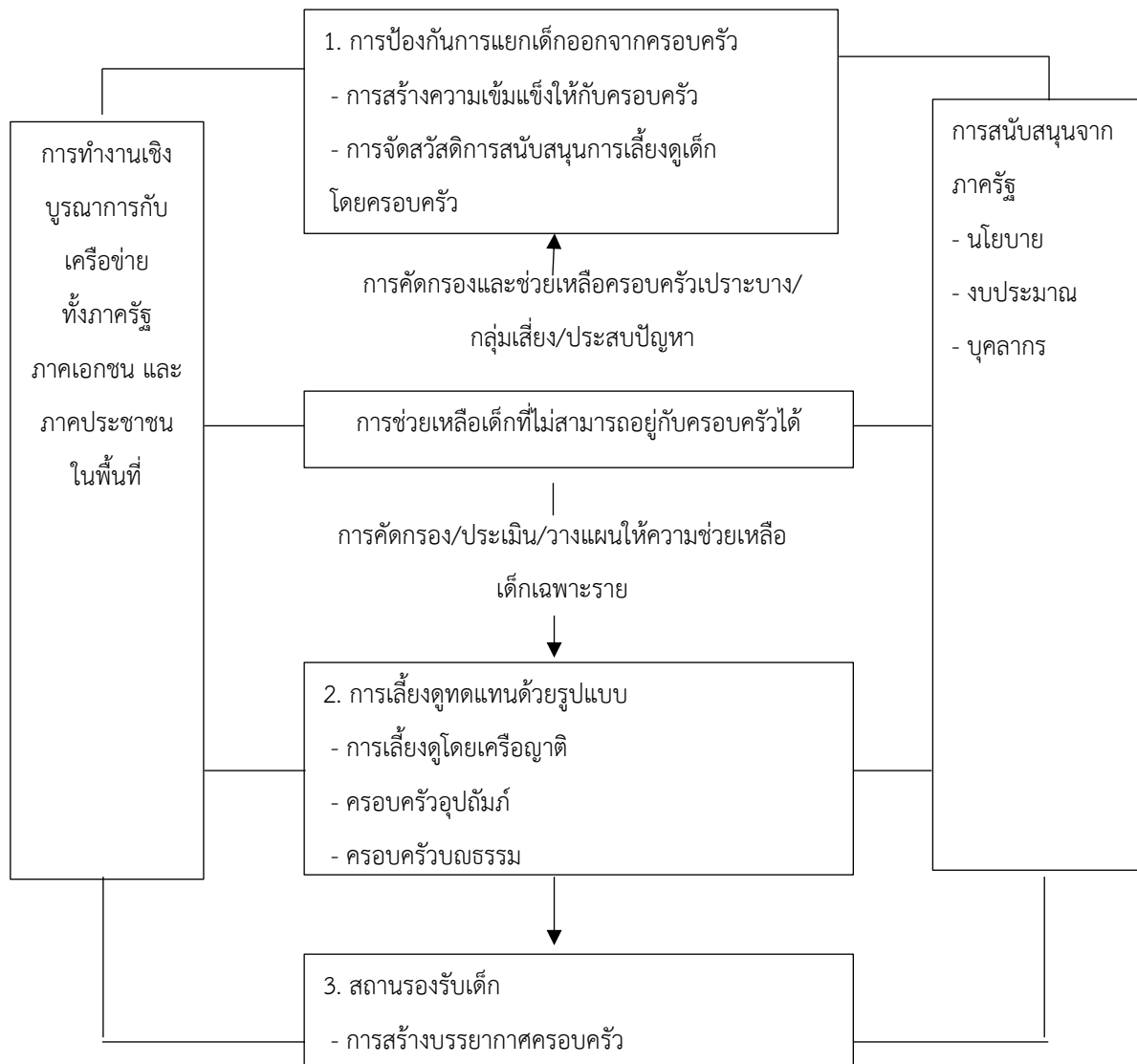
การปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวในการเลี้ยงดูเด็กของมูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ประกอบด้วย 4 ภารกิจหลัก ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ 1) ภารกิจพื้นฐานในการดำรงชีวิต คือ การสนับสนุนปัจจัย 4 การสร้างระเบียบวินัยและความรับผิดชอบเพื่อให้เด็กพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Persons, T. & Bales, R. ที่อธิบายว่าครอบครัวเป็นหน่วยพื้นฐานที่ทำหน้าที่สนับสนุนการดำรงชีวิตและความอยู่รอดของสมาชิกในครอบครัว (Persons, T. & Bales, R., 1955) และผลการศึกษาของ รุ่งรัตน์ สุขะเดชะ เรื่อง การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวไทย: ทบทวนวรรณกรรมแบบบูรณาการอย่างเป็นระบบ ที่กล่าวว่า การดูแลด้านร่างกาย อาหาร โภชนาการ เป็นกิจกรรมหลักในการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัวไทย (รุ่งรัตน์ สุขะเดชะ, 2563) 2) ภารกิจการให้ความรักความผูกพัน คือ การให้ความรักและความเอาใจใส่แก่เด็กอย่างใกล้ชิดและต่อเนื่องของ

แม่ ทำให้ได้รู้สึกผูกพันและเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดความผูกพันของ Bowlby, J. ที่เน้นความสำคัญของครอบครัวหรือผู้เลี้ยงดูในการสร้างความผูกพันและมั่นคงทางอารมณ์ให้กับเด็ก (Bowlby, J., 1988) และแนวคิดหน้าที่ของครอบครัวของ Murdock, G. P. ที่อธิบายว่าครอบครัวในทุกวัฒนธรรมมีหน้าที่หลักอยู่ 4 ประการ ซึ่งการให้ความรักและความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัวเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของทุกครอบครัว (Murdock, G. P., 1949) รวมทั้ง แนวคิดของ Persons, T. & Bales, R. ที่ระบุว่า การให้ความรัก ความอบอุ่น และการสนับสนุนซึ่งกันทางจิตใจเป็นหน้าที่ของครอบครัวในการสร้างความมั่นคงทางอารมณ์ให้กับสมาชิกในครอบครัว (Persons, T. & Bales, R., 1955) และยังสอดคล้องกับผลการศึกษาของ ผกามาศ นันทจิรวัฒน์ เรื่อง การศึกษาและพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จ ที่กล่าวว่า การแสดงความรักความผูกพันเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สำคัญในการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวที่ประสบความสำเร็จ (ผกามาศ นันทจิรวัฒน์, 2554) 3) ภารกิจด้านการอบรมเลี้ยงดู คือ การให้แม่ในแต่ละบ้านเลี้ยงลูกตามประสบการณ์เดิมของตนเอง โดยเน้นการส่งเสริมพัฒนาการ การมีระเบียบวินัย และการมีทักษะทางสังคม สอดคล้องกับแนวคิดของ Murdock, G. P. ที่กล่าวว่า ครอบครัวเป็นสถาบันแรกของสังคมที่ทำหน้าที่ปลูกฝังค่านิยมและพฤติกรรมทางสังคมที่เหมาะสมให้แก่เด็ก (Murdock, G. P., 1949) และผลการศึกษาของ เมธิรา ไกรนที และคณะ เรื่อง ครอบครัว: สถาบันหลักทางสังคมกับบทบาทการพัฒนาคนแบบองค์รวม ที่กล่าวว่า ครอบครัวมีหน้าที่พัฒนาด้านสังคมให้กับเด็กด้วยการขัดเกลาทางสังคม และการสอนกฎระเบียบทางสังคมเพื่อการอยู่ร่วมกับผู้อื่น (เมธิรา ไกรนที และคณะ, 2563) และ 4) ภารกิจในยามวิกฤติ คือ การเป็นส่วนหนึ่งในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตของเด็ก เช่น ปัญหาการเรียน ปัญหาพฤติกรรม เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการทำหน้าที่ครอบครัวของ อุมพร ตรังคสมบัติ ที่ระบุว่า การช่วยเหลือสมาชิกครอบครัวที่ประสบปัญหาเป็นอีกหน้าที่หนึ่งที่สำคัญของครอบครัว (อุมพร ตรังคสมบัติ, 2544) และผลการศึกษาของ วิลาวัลย์ สายสุวรรณ และคณะ เรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างการทำหน้าที่ของครอบครัว ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือสังคม และการรับรู้ความเครียด กับความแข็งแกร่งในชีวิตของวัยรุ่น กลุ่มด้อยโอกาสไทยในจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือ พบว่า การทำหน้าที่ครอบครัวด้านการแก้ไขปัญหา มีความสัมพันธ์ทางบวกกับความแข็งแกร่งในชีวิตของวัยรุ่นด้อยโอกาส (วิลาวัลย์ สายสุวรรณ และคณะ, 2563)

องค์ความรู้ใหม่

จากงานวิจัยเรื่องนี้ได้พบองค์ความรู้ใหม่ซึ่งเป็นแนวทางการให้ความช่วยเหลือเด็กที่ไม่สามารถอยู่อยู่กับครอบครัวได้ด้วยรูปแบบการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก ซึ่งสามารถแสดงเป็นโมเดล ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แนวทางการให้ความช่วยเหลือเด็กที่ไม่สามารถอยู่กับครอบครัวได้ด้วยรูปแบบการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก

การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กถือเป็นทางเลือกที่สำคัญสำหรับเด็กที่ไม่สามารถเติบโตในครอบครัวได้ แต่การให้ความช่วยเหลือเด็กในครอบครัวนั้นควรเริ่มจากการให้ความช่วยเหลือครอบครัวกลุ่มเสี่ยง ครอบครัวเปราะบาง และครอบครัวที่ประสบปัญหาด้วยการสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวก่อน โดยการทำงานร่วมกับเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถานรองรับเด็กทั้งภาครัฐและเอกชน และองค์กรเอกชนต่าง ๆ ในการสนับสนุนทรัพยากรความรู้ ความร่วมมือ และงบประมาณ เพื่อให้ครอบครัวสามารถก้าวข้ามปัญหาและพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ และมีความรู้และทักษะในการเลี้ยงดูเด็กอย่างเหมาะสมตามช่วงวัยและสอดคล้องกับสิทธิเด็ก ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้ครอบครัวสามารถเลี้ยงดูเด็กได้โดยไม่ส่งเด็กเข้าสู่ระบบการเลี้ยงดูทดแทนในรูปแบบต่าง ๆ นอกจากนี้ ในกรณีที่เด็กจำเป็นต้องเข้าสู่การเลี้ยงดูทดแทนควรมีการคัดกรอง ประเมิน และวางแผนการช่วยเหลือ

ที่ชัดเจน ซึ่งการเลี้ยงดูทดแทนโดยครอบครัวเครือญาติ ครอบครัวอุปถัมภ์ และครอบครัวบุญธรรม ควรเป็นตัวเลือกลำดับแรกในการให้ความช่วยเหลือ และกรณีที่ต้องอยู่ในสถานรองรับเด็ก ก็ควรปรับสภาพแวดล้อมในการเลี้ยงดูให้เป็นบรรยากาศแบบครอบครัว เพื่อสร้างความรู้สึกผูกพันเป็นส่วนหนึ่งของครอบครัวให้กับเด็ก รวมทั้งควรพัฒนาบุคลากรที่เลี้ยงดูเด็กให้ทำหน้าที่ใกล้เคียงกับ “พ่อแม่” ให้มากที่สุด อย่างไรก็ตาม ในการให้ความช่วยเหลือเด็กด้วยการเลี้ยงดูทดแทนควรพิจารณารูปแบบที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละรายและคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กเป็นสำคัญ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องนี้ สรุปได้ว่า การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวระยะยาวของมูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์ มีการเลี้ยงดูเด็ก 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) การเลี้ยงดูด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว ที่จำลองสภาพแวดล้อมให้ใกล้เคียงกับความเป็น “ครอบครัว” มากที่สุด ด้วยการมี “แม่ พี่น้อง บ้าน หมู่บ้าน” เป็นองค์ประกอบหลักในการเลี้ยงดูเด็ก โดยเฉพาะ “แม่” ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญของการเลี้ยงดูเด็ก แม่จึงต้องผ่านการคัดเลือกและฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะที่เพียงพอในการทำหน้าที่ “แม่ทดแทน” เสมือนแม่แท้ ๆ ของเด็กแบบเต็มเวลา และจัดบริการด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ด้านนันทนาการ ด้านศาสนา ด้านสังคม สงเคราะห์ และการติดตามหลังจำหน่าย เพื่อสนับสนุนให้เด็กเติบโตภายใต้บรรยากาศครอบครัวเดียวกัน และ 2) โครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว เป็นการช่วยเหลือครอบครัวของเด็กด้านเศรษฐกิจและความสัมพันธ์ในครอบครัว เพื่อลดการแยกเด็กออกจากครอบครัวในระยะยาว นอกจากนี้ มูลนิธิเด็กโสสะฯ ยังปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวใน 4 ภารกิจหลัก ได้แก่ ภารกิจพื้นฐานในการดำรงชีวิต ภารกิจการให้ความรักความผูกพัน ภารกิจการอบรมเลี้ยงดู และภารกิจในยามวิกฤต เพื่อให้เด็ก เติบโตและพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงในอนาคต จึงมีข้อเสนอแนะ ดังนี้ 1) ควรปรับภารกิจการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัวเป็นภารกิจหลักของมูลนิธิเด็กโสสะฯ 2) ควรขยายเครือข่ายความร่วมมือในการทำโครงการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่ครอบครัว ไม่ว่าจะเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ สถานรองรับเด็กทั้งภาครัฐและเอกชนในพื้นที่ และองค์กรเอกชนต่าง ๆ ในการทำงานร่วมกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับครอบครัว และควรขยายจำนวนครัวเรือนที่เข้าไปให้การช่วยเหลือในแต่ละพื้นที่ รวมทั้ง ขยายพื้นที่การทำงานให้ครบทุกจังหวัดที่หมู่บ้านเด็กโสสะฯ ตั้งอยู่ 3) ควรลดจำนวนเด็กในบ้านเหลือเพียง 5 - 6 คน ต่อบ้านหนึ่งหลัง เพื่อสนับสนุนให้แม่และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถปฏิบัติหน้าที่ครอบครัวในการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาวได้ดีขึ้น เพราะจำนวนเด็กที่ลดลงจะสามารถเพิ่มความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดระหว่างแม่กับเด็ก และระหว่างพี่กับน้องได้มากขึ้น และสามารถสร้างบรรยากาศความเป็นครอบครัวให้ใกล้เคียงกับครอบครัวจริงได้มากที่สุด 4) ภาครัฐควรมีระบบคัดกรองและจัดบริการช่วยเหลือครอบครัวประเภท ครอบครัวกลุ่มเสี่ยง และครอบครัวที่ประสบปัญหาอย่างรอบด้าน โดยทำงานร่วมกับหน่วยงานเครือข่ายในพื้นที่เพื่อสนับสนุนให้ครอบครัวสามารถก้าวข้ามปัญหาต่าง ๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการเลี้ยงดูเด็ก และสามารถพึ่งพาตนเองได้ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครอบครัวเข้มแข็งและลดการนำเด็กออกจากครอบครัวโดยไม่จำเป็น และ 5) สถานรองรับเด็กควรปรับสภาพแวดล้อมให้มีบรรยากาศใกล้เคียงกับความเป็นครอบครัวให้มากที่สุด ด้วยการนำรูปแบบกลุ่มบ้านขนาด

เล็กไปใช้ในการเลี้ยงดูทดแทนเด็กในระยะยาว และการพัฒนาบุคลากรที่เลี้ยงดูเด็กให้ทำหน้าที่ใกล้เคียงกับ “แม่” หรือ “พ่อ” ในครอบครัวให้มากที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กรมกิจการเด็กและเยาวชน. (2565). แผนปฏิบัติการระดับชาติว่าด้วยการเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็ก ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2565 - 2569). กรุงเทพมหานคร: องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย.
- กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2565). สถานการณ์ครอบครัวไทย ประจำปี 2565. กรุงเทพมหานคร: กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์.
- คาสปาร์ พิค และคณะ. (2558). รายงานสถานการณ์ประชากรไทย พ.ศ. 2558 โฉมหน้าครอบครัวไทยยุคเกิดน้อยอายุยืน. กรุงเทพมหานคร: กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติประจำประเทศไทย และสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- ผกามาศ นันทจิรวัฒน์. (2554). การศึกษาและพัฒนาการปฏิบัติหน้าที่ของครอบครัวอย่างประสบความสำเร็จด้วยการให้คำปรึกษาครอบครัวโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน. ใน วิทยานิพนธ์การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการให้คำปรึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 1. (24 เม.ย. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 10. (16 พ.ค. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 11. (16 พ.ค. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 15. (19 พ.ค. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 2. (24 เม.ย. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 22. (7 ก.ย. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 24. (13 ก.ย. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 3. (29 เม.ย. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 4. (11 พ.ค. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชินูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)

- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 5. (12 พ.ค. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 6. (15 พ.ค. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- ผู้เข้าร่วมวิจัยคนที่ 8. (15 พ.ค. 2566). การเลี้ยงดูทดแทนสำหรับเด็กด้วยรูปแบบครอบครัวทดแทนระยะยาว: กรณีศึกษามูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์. (มาตี ลิมสกุล, ผู้สัมภาษณ์)
- พรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. (2540). จิตวิทยาครอบครัว. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระราชบัญญัติคุ้มครองเด็ก. (2546). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 130 ตอนที่ 8 หน้า 1-17 (24 มกราคม 2546).
- มูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย. (2567). รายงานประจำปี 2567. สมุทรปราการ: มูลนิธิเด็กโสสะแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- เมธิรา ไกรนที และคณะ. (2563). จากบทความเรื่อง ครอบครัว: สถาบันหลักทางสังคมกับบทบาทการพัฒนามนุษย์แบบองค์รวม. วารสารปาริชาติ, 33(1), 1-16.
- รุ่งรัตน์ สุขเดชะ. (2563). การอบรมเลี้ยงดูของครอบครัวไทย: ทบทวนวรรณกรรมแบบบูรณาการอย่างเป็นระบบ. วารสารพยาบาลศาสตร์และสุขภาพ, 43(1), 1-9.
- วิลาวัลย์ สายสุวรรณ และคณะ. (2563). ความสัมพันธ์ระหว่างการทำหน้าที่ของครอบครัว ความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือสังคม และการรับรู้ความเครียด กับความแข็งแกร่งในชีวิตของวัยรุ่น กลุ่มด้อยโอกาสไทยในจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือ. วารสารการพยาบาลจิตเวชและสุขภาพจิต, 34(1), 61-85.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2544). จิตบำบัดและการให้คำปรึกษาครอบครัว. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: ชันดำการพิมพ์.
- Bowlby, J. (1988). A Secure Base: Parent-Child Attachment and Healthy Human Development. New York: Basic Book.
- Bronfenbrenner, U. (1979). The Ecology of Human Development. The United States of America: Massachusetts: Harvard University Press.
- Hong, Y. et al. (2011). Care arrangements of AIDS orphans and their relationship with children's psychosocial well-being in rural China. Health Policy & Planning, 26(2), 115-123.
- Jianu, C. et al. (2022). Alternative Care in child protection-foster care. ARS Medica Tomitana, 4(28), 171-175.
- Murdock, G. P. (1949). Social Structure. New York: Macmillan Company.
- Persons, T. & Bales, R. (1955). Family, Socialization, and Interaction Process. New York: The Free Press.
- United Nations. (2010). Guidelines for the alternative care of children. Retrieved October 5, 2017, from <https://digitallibrary.un.org/record/673583>